Axmedova Gulshod Negmurodovna
Buxoro viloyati Qorovulbozor tumani
axborot-kutubxona markazi axborot-bibliografiya
xizmati rahbari

QOROVULBOZOR TUMAN AXBOROT-KUTUBXONA MARKAZI FAOLIYATINI RAQAMLASHTIRISH VA INNOVATSION RIVOJLANTIRISh ISTIQBOLLARI

Annotatsiya. Ushbu maqolada Qorovulbozor tuman axborot-kutubxona markazining bugungi kundagi faoliyati, moddiy-texnik bazasining rivojlanish bosqichlari, axborot-kutubxona fondining holati hamda foydalanuvchilarga ko'rsatilayotgan xizmatlar sifati tahlil qilingan. Shuningdek, zamonaviy axborot texnologiyalari, xususan, sun'iy intellektga asoslangan qidiruv tizimlarini joriy etish, mutolaa madaniyatini yuksaltirish va chekka hududlar aholisini kutubxona xizmatlari bilan qamrab olish istiqbollari ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: *axborot-kutubxona markazi, kitob fondi, raqamlashtirish, Tashabbusli budjet, sun'iy intellekt, media-markaz, ko'chma kutubxona, oylik ko'rsatkich, mutolaa madaniyati.*

Kirish. Jamiyat taraqqiyoti, uning intellektual salohiyati va ma'naviy yuksalishi bevosita kitobxonlik darajasi hamda axborot-kutubxona muassasalarining faoliyat

samaradorligiga bog'liqdir. Bugungi shiddatli globallashuv va raqamli texnologiyalar asrida an'anaviy kutubxona tizimidan bosqichma-bosqich intellektual va innovatsion axborot makoniga o'tish dolzarb masalalardan biriga aylandi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 7-iyundagi tegishli qarori respublikamizning barcha hududlarida, xususan, chekka tumanlarda ham axborot-kutubxona sohasini tubdan isloh qilish va yangi bosqichga olib chiqishda huquqiy asos va kuchli turtki bo'lib xizmat qildi.

Qorovulbozor tuman axborot-kutubxona markazi (AKM) ham ushbu tizimli islohotlar doirasida o'z faoliyatini zamonaviy talablar darajasida qayta tashkil etib kelayotgan yetakchi ma'rifat maskanlaridan biridir. Hududning geografik va demografik xususiyatlarini inobatga olgan holda, aholiga sifatli, tezkor va zamonaviy axborot xizmati ko'rsatish, yosh avlodning intellektual ehtiyojlarini qondirish hamda hududda umumiy kitobxonlik madaniyatini yuksaltirish markaz faoliyatining bosh mezoni etib belgilangan. Ushbu maqolada tuman AKMning erishgan ko'rsatkichlari, faoliyatdagi yangilanishlar va kelajakdagi strategik maqsadlari tahlil qilinadi.

Tarixiy rivojlanish va infratuzilmaning shakllanishi. Bundan chamasi 7-8 yil muqaddam tumanimizdagi kutubxonachilik faoliyati ancha cheklangan resurslar va texnik imkoniyatlar doirasida edi. Muassasaning o'z shaxsiy binosiga ega emasligi, turli davlat va jamoat tashkilotlarida ijara asosida vaqtinchalik faoliyat yuritishi xizmat ko'rsatish ko'lamini kengaytirishga, kitob fondini asrashga hamda foydalanuvchilar uchun yetarli shart-sharoitlar yaratishga jiddiy to'sqinlik qilar edi. Mavjud texnik jihozlarning ma'nan esorganligi va axborot texnologiyalarining yetishmasligi tizimni raqamlashtirish imkonini bermas edi.

Biroq, so'nggi yillarda davlatimiz tomonidan sohaga qaratilgan yuksak e'tibor va mahalliy hokimiyat organlarining faol ko'magi vaziyatni tubdan ijobiy tomonga o'zgartirdi. Xususan, respublikamizda keng quloch yozgan "Tashabbusli budjet" loyihasining muvaffaqiyatli amalga oshirilishi tumanimiz hayotida ham muhim voqeaga aylandi. Jamoamizning faolligi, tuman aholisining keng qo'llab-quvvatlashi hamda tuman

hokimligining bevosita yordami natijasida axborot-kutubxona markazi alohida va barcha zamonaviy qulayliklarga ega bo'lgan yangi muhtasham binoga ega bo'ldi. Yangi binoda keng va yorug' mutolaa zallari, fond saqlash xonalari, kompyuterlashtirilgan elektron kutubxona xonasi va turli ma'naviy-ma'rifiy tadbirlar o'tkazishga mo'ljallangan maxsus hududlar tashkil etildi. Bu esa o'z navbatida xizmat ko'rsatish sifatini mutlaqo yangi bosqichga olib chiqdi.

Kitob fondi va asosiy miqdoriy ko'rsatkichlar tahlili. Axborot-kutubxona markazining nufuzi va salohiyatini belgilovchi bosh omillardan biri uning kitob fondi va unga bo'lgan ijtimoiy ehtiyoj darajasidir. Amaldagi statistik tahlillarga ko'ra, bugungi kunda Qorovulbozor tuman AKMning umumiy an'anaviy kitob fondi 47 084 nusxani tashkil etadi. Ushbu fond tarkibidan jahon va o'zbek adabiyotining durdona asarlari, ijtimoiy-siyosiy, ilmiy-ommabop, bolalar adabiyotlari hamda turli sohalarga oid ensiklopediya va darsliklar o'rin olgan. Fond tarkibining muntazam ravishda yangi adabiyotlar va davriy nashrlar bilan boyitib borilishi kitobxonlarning qiziqishlarini to'liq qondirishga xizmat qilmoqda.

An'anaviy adabiyotlar bilan bir qatorda, raqamli transformatsiya talablaridan kelib chiqib, markazda elektron kutubxona tizimi ham jadal rivojlantirilmoqda. Hozirgi kunda muassasada 1 000 dan ortiq nomdagi eng sara asarlarning elektron baza formati (e-kitoblar, audioresurslar) shakllantirilgan bo'lib, foydalanuvchilarga ulardan masofadan turib foydalanish imkoniyati yaratilgan. Sahro bag'rida joylashgan va aholi zichligi nisbatan kam bo'lgan Qorovulbozor tumanida axborot-kutubxona markazi a'zolari va faol kitobxonlar sonining 6 300 nafardan oshganligi juda yuqori va quvonarli ko'rsatkich hisoblanadi. Bu tuman aholisining, ayniqsa yoshlarning ma'rifatga, ilm-fanga va mutolaaga bo'lgan ishtiyoqi naqadar yuksakligini ko'rsatadi. Kutubxona ma'muriyati tomonidan oylik va choraklik monitoring tizimi yo'lga qo'yilgan bo'lib, kitobxonlar oqimi hamda kitob berilishi dinamikasi muntazam tahlil qilib boriladi.

1-jadval. Qorovulbozor tuman AKM asosiy faoliyat ko'rsatkichlari dinamikasi

T/r	Ko'rsatkichlar nomi	Amaldagi miqdori (2026-y)
1	Umumiy bosma kitob fondi (nusxada)	47 084
2	Shakllantirilgan elektron kitoblar bazasi (nomda)	1 000 dan ziyod
3	Doimiy va faol kitobxonlar umumiy soni (nafar)	6 300
4	Moddiy-texnik ta'minot manbasi	Tashabbusli budjet, tuman hokimligi
5	Xizmat ko'rsatish infratuzilmasi	Yangi zamonaviy bino (2019-yildan keyin)

Raqamlashtirish va innovatsiyalar strategiyasi. Bugungi kunda faqatgina boy kitob fondiga ega bo'lish zamonaviy kitobxon talablarini qondirish uchun yetarli emas. Shu sababli, yaqin istiqboldagi strategik rejalarimizning bosh yo'nalishi axborot-kutubxona tizimini to'liq raqamlashtirish va integratsiyalashgan elektron xizmat ko'rsatish darajasiga ko'tarishdan iborat. Bu borada, eng birinchi navbatda, axborot-bibliografiya xizmati tomonidan milliy unifikatsiyalangan elektron katalog (UNKAT) tizimi asosida ishlashni to'liq yo'lga qo'yish rejalashtirilmoqda. Hozirgi kunda ushbu tizimga o'tishning tashkiliy-texnik choralari ko'rilmoqda va kelajakda fonddagi barcha adabiyotlar ushbu yagona elektron tarmoqqa kiritiladi. Bu esa har bir kitobxonga respublika miqyosidagi qidiruv tizimlaridan foydalanish va kerakli adabiyotni soniyalar ichida topish imkonini beradi.

Bundan tashqari, kutubxonamiz faoliyatiga sun'iy intellekt (SI) texnologiyalariga asoslangan intellektual axborot-idiruv tizimlarini amaliyotda keng qo'llash niyatidamiz.

Sun'iy intellekt texnologiyalari foydalanuvchilarning mutolaa qiziqishlarini tahlil qilib, ularga mos adabiyotlar ro'yxatini tavsiya etish, intellektual qidiruvni osonlashtirish hamda bibliografik so'rovlarni avtomatlashtirilgan tarzda bajarish imkonini beradi. Shuningdek, AKM qoshida yoshlar uchun innovatsion o'quv markazlari hamda zamonaviy media-markazlar faoliyatini yo'lga qo'yish bo'yicha loyihalar ishlab chiqilmoqda. Ushbu media-markazlarda yoshlar nafaqat kitob o'qiydilar, balki raqamli kontent yaratish, media-savodxonlik darslarida qatnashish va zamonaviy AKT ko'nikmalarini egallash imkoniga ega bo'ladilar.

Ijtimoiy qamrov va inklyuziv xizmatlar ko'lamini kengaytirish. Markazimizning muhim strategik vazifalaridan biri aholining barcha qatlamlari uchun axborot olish imkoniyatlarining tengligini ta'minlash hisoblanadi. Tuman markazidan uzoqda va olis cho'l hududlarida yashovchi, doimiy ravishda markazga kelish imkoniyati cheklangan aholi qatlamlarini, ayniqsa, qishloq yoshlari va keksalarini ham kitobxonlikka keng qamrab olish maqsadida ko'chma va onlayn kutubxona xizmatlari ko'lamini yanada kengaytirish ko'zda tutilgan. Buning uchun maxsus jihozlangan ko'chma kutubxonalar (bibliobuslar) orqali o'z vaqtida hududlarga kitob yetkazib berish tizimi rejalashtirilmoqda.

Shu bilan birga, masofaviy xizmat ko'rsatuvchi onlayn platformalar, telegram-botlar va veb-saytlar orqali kitobxonlarga buyurtmalar berish, yangi adabiyotlar to'g'risida tezkor ma'lumot olish va elektron resurslardan to'g'ridan-to'g'ri foydalanish xizmatlari takomillashtirilmoqda. Toki, amalga oshirilayotgan ushbu ezgu islohotlar tufayli nafaqat tuman markazi, balki eng olis mahalla va qishloqlarda ham kitob mutolaasi keng quloch yozsin, xususan, har bir xonadonda oilaviy kitobxonlik unutilmas go'zal bir an'anaga va hayotiy ehtiyojga aylansin.

Xulosa. Xulosa o'rnida aytish mumkinki, Qorovulbozor tuman axborot-kutubxona markazi bugungi kunda shunchaki kitob saqlanadigan muassasa emas, balki hududning chinakam ma'naviyat, madaniyat va intellektual rivojlanish markaziga aylanib ulgurdi. 47

084 tadan ziyod kitob fondi hamda 6 300 nafardan ortiq sodiq kitobxonlar auditoriyasiga ega bo'lgan ushbu maskan kelajakda raqamlashtirish jarayonlarini chuqurlashtirish, sun'iy intellekt elementlarini joriy etish va milliy elektron katalog tizimiga to'liq o'tish orqali yanada yuksak cho'qqilarni zabt etadi. Axborot-bibliografiya xizmati tomonidan rejalashtirilayotgan barcha innovatsion yangiliklar tumandagi har bir fuqaroning axborotga bo'lgan konstitutsiyaviy huquqlarini eng yuqori darajada ta'minlashga hamda tumanimizda intellektual salohiyatli yoshlar qatlamini tarbiyalashga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O`zbekiston Respublikasi Prezidentininig Qarori O`zbekiston Respublikasi aholisiga axborot – kutubxona xizmati ko`rsatishni yanada shakllantirish to`g`risida. 2019 yil, 7 iyun.

2. Shamirzayev U. X. “Axborot - kutubxona muassasalarida innovasion jarayonlarni shakllashtirish” // Ta`lim innovasiyasi va integrasiyasi, 2024.

3. Bo`riyeva, B.Y. “Kutubxona faoliyatidagi innovasion yo`nalishlar” // Ilm - fan yangiliklari konferinsiyasi, 2024.

3. Axmedova G.N. Qorovulbozor tuman axborot-kutubxona markazi faoliyatining yillik statistik hisoboti va fond dinamikasi tahlili.

4. Сротюк О. В. Замонавий ахборот-маконида китоб ва китобхонликнинг ролини аниқлаш. Симферопол: Библиосфера, 2017, Но.2. – б.17.

5. Эшақулова С. Жаҳон кутубхоналарида сунъий интеллектдан фойдаланиш истиқболлари. // INFOLIB ахборот-кутубхона журнали.- 2003.-№3 https://einfolib.uz/post/jahon-kutubxonalarida-sunii-intellektdan-foydalanish-istiqbollari.